

PANOPTICUM

PORTAL ZA PROMICANJE LJUDSKIH PRAVA, KULTURE I PRIRODNIH ZNANOSTI

LJUDSKA PRAVA ▾ HRVATSKA ▾ EU ▾ SVIJET ▾ PRIRODNE ZNANOSTI ▾ AKADEMSKA ČETVRT ▾ KULTURNI KUTAK ▾ MULTIMEDIJA ▾

- NASLOVNICA
- KULTURNI KUTAK
- KULTURA
- AFŽ KAO PRETEČA FEMINIZMA?

AFŽ KAO PRETEČA FEMINIZMA?

Objavljeno 30/12/2020

Razgovarala: Silvija Bushill

Foto: S. Hoffmann

Andrea Feldman, izvanredna profesorica povijesti na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu nedavno je promovirala knjigu „Žene i moć: povijesna geneza jednog interesa“ feministkinje i intelektualke Lydije Sklevicky. Do tragične

smrti prije 30 godina, Lydia Sklevicky bila je jedna od najistaknutijih hrvatskih intelektualki, koji je svoju znanstvenu karijeru izgradila u Zagrebu, ali u stalnoj komunikaciji s brojnim europskim i svjetskim sveučilištima i znanstvenicima te je nastojala potaknuti, pa čak i uzbuniti javnost na promišljanje različitih aspekata neravnopravnosti žena.

Koji je bio Vaš interes i interes Vaše suurednice Marijane Kardum da objavite ovu knjigu Lydije Sklevicky?

Činjenica je da, i trideset godina u našoj povijesnoj, ali i antropološkoj, odnosno etnološkoj literaturi ne postoji djelo nalik ovom, koje bi na izvornom materijalu, a informirano suvremenim svjetskim istraživanjima, obradilo temu povijesti ženskih angažmana tadašnjoj državi, u XX. stoljeću. Knjiga „Žene i moć: povijesna geneza jednog interesa“ predstavlja cjelovit rad na temu ženske organizacije i ženskih pokreta u razdoblju od međuratne Jugoslavije do njezine konsolidacije nakon Drugog svjetskog rata. Svojom originalnošću, uvidom u izvorni materijal i njegovom interpretacijom, Sklevicky doslovno uvodi povijest žena na hrvatsku znanstvenu pozornicu. Njezina knjiga predstavlja napor kako bi se njezina tema – razvoj ženskih pokreta i organizacija u razdoblju između dva rata, kao i nastanak Antifašističke fronte žena (AFŽ) kao organizacije koja je prvenstveno mobilizirala žene za sudjelovanje u ratnim naporima i komunističkoj revoluciji – utemeljila kao predmet znanstvenog istraživanja.

Knjiga „Žene i moć“ podijeljena je u tri dijela od kojih se prvi bavi karakteristikama organiziranog djelovanja žena u Kraljevini Jugoslaviji. U drugom dijelu knjige „Organizirana djelatnost žena Hrvatske u periodu od 1941-1945. godine“ autorica iznosi izvore, te raspravlja organizacijsku strukturu AFŽ-a, i njezinu ulogu u partizanskom, odnosno komunističkom pokretu. Značajna je njezina analiza odnosa AFŽ i Komunističke partije, kao i odnosi s narodnom vlašću i Narodnooslobodilačkom vojskom. Najzanimljiviji dio ove analize, i u stvari onaj koji je definitivno izdržao test vremena, predstavlja dio u kojem Sklevicky razlaže problem dis/kontinuiteta AFŽ i postavlja značajna pitanja o univerzalnosti komunističkog rješenja „ženskog pitanja“. U posljednjem, trećem dijelu knjige pod nazivom „Dimenzije procesa kulturne promjene“ autorica iznosi na izvornom materijalu utemeljenu kritiku svih dotadašnjih pojednostavljenih, pa i ideologiziranih pogleda na samu organizaciju AFŽa, ali i na način na koji su komunisti u trenutku konsolidacije režima nakon kraja rata, odustali od emancipatorskih vrednota, za korist ponovne tradicionalizacije uloga, te samog položaja žene u novom društvu.

Od listopada 2018. godine voditeljica ste projekta “Moderne misleće žene: intelektualni razvoj žena u Hrvatskoj u prvoj polovici 20. stoljeća”, prvog

projekta ove vrste što ga financira Hrvatska zaklada za znanost. Je li ova knjiga dio toga projekta?

Može ju se promatrati i u tom svjetlu, no ona je prije svega hommage ženi koja je bila jedna od začetnica istraživanja ženske povijesti u nas. Knjiga je nastala 1980.-tih godina, o kojima se i danas govori kao o dekadentnima, kada se izlazilo i plesalo, možda baš na rubu uzavrelog vulkana, vremenu koje je tek nagoviještalo raspad i tranziciju. Lydia Sklavicy predstavljala je našu ustrajnu okrenutost Zapadu, a njena pojava, njezin habitus, gotovo beziznimno vedar i optimističan, odavao je radost života – joie de vivre – i očekivanu promjenu koja je po njoj mogla biti samo dobra.

Jesu li žene sadašnjosti odsječene od žena prošlosti, osobito žene koje su se zauzimale i danas zalažu za progresivne ideje?

Nema sumnje da se često čini kako se žene vrte u određenom začaranom krugu, te da se teme emancipacije žena ciklički ponavljaju u povijesti. Baš zatoje ova knjiga upućena ne samo povijesnom ili sociološkom, odnosno širem akademskom auditoriju, ona predstavlja ključnu poveznicu među generacijama koje su proživjele socijalizam i onih koji su rođeni nakon tranzicije devedesetih te nisu izravno iskusili razdoblje socijalizma, a o kojem se danas često govori na osnovu dojma, a rijetko na osnovu utemeljenih istraživanja. Sklevicky je bila jedna od začetnica istraživanja ženske povijesti u nas.

Lydiju Sklevicky karakterizirala je samosvijest, samosvojnost koju pripisujem feminizmu. Osviještenost njezine vlastite pozicije u obitelji, u društvu, u profesiji, za koju se je bila spremna boriti i ne popustiti, niti najmanje. „Feminizam za mene znači slobodu da mi nikada nitko ne određuje što mogu ili ne mogu raditi“ jednom mi je rekla. Lydia Sklevicky tako se i ponašala.

Svojom originalnošću, uvidom u izvorni materijal i njegovom interpretacijom, Sklevicky doslovno uvodi povijest žena na hrvatsku znanstvenu pozornicu

Što smo naučili iz knjige Žene i moć o ženskom pokretu u Hrvatskoj?

Pojava ove knjige danas, kada je na djelu ne samo nekritička revizija komunističke/socijalističke prošlosti, već često posvemašnje nerazumijevanje naravi i strukture komunističkog sustava, poslužit će kao osnova za potrebnu raspravu o suočavanju s dosezima i stvarnom utjecaju žena u komunističkoj nomenklaturi, u uvjetima isključivog i zatvorenog društva.

Kao što je u recenziji ove knjige rekao profesor Ivo Banac, nesumnjivo najveći ekspert za povijest komunizma, „knjiga Lydije Sklevicky predstavlja ne samo

pionirsko djelo u historiografiji hrvatskog feminizma nego i odlučnu kritiku ideologiziranog pristupa ženskom pitanju u prethodnoj literaturi. Tako što nije bilo ni lako ni priznato 1984. godine, u šuvarovskom finišu jugoslavenskog komunizma, kad je pravolinijsko tumačenje transmissijskih organizacija poput AFŽ-a još uvijek bilo na snazi.

Nakon uvodnog demoliranja partijske priče o ograničenjima građanskih ženskih organizacija, koje traže integraciju žena u postojeći poredak, Sklevicky ukazuje na njihovu organizacijsku autonomiju, što nije bio slučaj sa ženskim transmisijama KPJ. Štoviše, ukazuje i na malobrojnost žena u KPJ te njihovu „dvojni potčinjenost“ i u društvu i unutar komunističkog pokreta. Premda to posebno ne naglašava, ona komunistički stav prema organiziranju žena („rad među ženama“) predstavlja kao taktiku za integraciju žena u širi, klasni, revolucionarni pokret. To je uvod u povijest AFŽ-a, koji je u početku imao stanovitu vertikalnu hijerarhijsku autonomiju (što ga je naspram KPJ ujedno činilo zatvorenijom – kadrovski-paralelnom organizacijom, do siječnja 1944., no postepeno se utapa u JNOF i nakon siječnja 1941. postaje njegova čista transmisija.

Sklevicky ukazuje i na posljedice različitih shvaćanja NOP-a. Premda to izričito ne objašnjava riječ je o inkluzivnoj liniji Kominterne (najšira moguća fronta do likvidacije dugoročnih komunističkih ciljeva), koju je u Hrvatskoj zastupao Hebrangov ZAVNOH, i onoj maksimalističkoj Titova Politbiroa, koji je jedva prikrivao cilj komunističke revolucije. No, bez obzira na razlike, zaključuje Sklevicky, kad se u partijskoj propagandi napada „feminizam“ (navodno građansko skretanje), riječ je u prvom redu o organizacijama koje nisu pod kontrolom KPJ („samostalna organizacija žena je feministička organizacija“).

Sklevicky u završnom odlomku ukazuje na kontinuitet ženske neravnopravnosti unutar NOP-a te na činjenicu da se tradicijske „ženske vrednote“ nisu dovodile u pitanje unutar NOP-a nego su se, bez inkorporiranja u neki novi vrijednosni sustav, koristile isključivo u funkciji promicanja partizanske borbe. Proces ženske emancipacije legitimirao se upravo tradicijskim i patrijarhalnim načelima.

Reorganizacija AFŽ-a (1944.), zapravo ukidanje samostalne organizacije AFŽ, za Sklevicky je nezaobilazan ključ za „razumijevanje organiziranog djelovanja žena do naših dana“. U tomu je i suština njenog originalnog doprinosa, jer prethodna literatura „ne omogućava niti minimalni analitički okvir za interpretaciju značaja tog procesa.“ Naime, CK KPJ ne želi da se AFŽ pretvori u „samostalnu, krutu i posebnu organizaciju s tendencijom organizacionog izdvajanja, iz općeg borbenog pokreta (greške koje dopuštaju razvijanje ‚izvjesnih feminističkih tendencija‘“, što znači da će otad ženska organizacija pri KPJ/SKJ biti tek dio frontovske transmisije JNOF/NFJ/SSRNJ, „a nije nikakva organizacija

radi samih žena.“ Pripadnice AFŽ-a novu su partijsku liniju i „reorganizaciju“ doživjele „vrlo bolno“, čak kao primjer kako „muški na svim položajima strašno sektaše u pogledu žena“.

Žene i moć: povijesna geneza jednog interesa

Kakav će biti utjecaj ove knjige na mlađu publiku, posebice žensku?

U Hrvatskoj lako i brzo zaboravljamo ljude koji su nam utirali putove, i svaka se nova generacija, naročito žena nalazi u situaciji da misli kako po prvi put nešto poduzima, kao da prije njih nije bilo mnogo onih koji su na sličan način pokušale reformirati svijet i društvo oko sebe. Ovom knjigom smo željele, trideset godina nakon Lydijine smrti, podvući crtu i pokušati razmisliti o tome što smo pridonijele, koliko smo napravile, da opravdamo njezino povjerenje i da nastavimo s poslom prezentiranja i interpretiranja povijesti žena na ovim prostorima. Nije mnogo napravljeno, ali vez Lydije, taj posao ne bi ni započeo. Stoga je ovo trenutak, da se još jednom zahvalimo na fenomenalnom životu i nasljeđu jednoj od najoriginalnijih intelektualki našeg naraštaja.